

ПІСОЦЬКА Леоніда

Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія

<https://orcid.org/0000-0003-2938-125X>e-mail: leonida_dekan@ukr.net**ПЕДАГОГІЧНА ПАРАДИГМА М. ДАРМАНСЬКОГО ПРО ХРИСТІЯНСЬКІ ЦІННОСТІ ОСОБИСТОСТІ ПЕДАГОГА**

У статті розкрито педагогічну парадигму, обґрунтовану М. М. Дарманським, у контексті формування християнських цінностей у педагога і їх вплив на його особистість через трансформування педагогічного та управлінського досвіду. Педагогічну парадигму трактовано як сукупність теоретичних і методологічних підходів, що визначають систему освіти, втілювану в науці і практиці.

На підставі вивчення наукових праць і практичної діяльності М. Дарманського доходимо висновку, що педагог може стати високодуховною особистістю, якщо розуміє свою професійну місію і володіє духовним потенціалом. У статті акцентовано увагу на важливості християнських цінностей у педагогічній діяльності, які сприяють формуванню особистості з альтруїстичними якостями, рефлексією, толерантністю тощо. Аналіз наукових та практичних досліджень М. Дарманського підтверджує, що виховання та навчання є основними факторами розвитку особистості, а педагог повинен мати провідну роль у формуванні християнських цінностей через власну поведінку. Акцентовано увагу на необхідності конкретизації християнських цінностей в освітньому процесі та ролі педагога у цьому. Зазначено, що підготовка педагогів має базуватись на інтеграції фундаментальної, спеціальної та психолого-педагогічної підготовки, а принципами такої підготовки є єдність філософії та освіти, полікультурність.

Ключові слова: парадигма, педагогічна парадигма, християнські цінності, педагогічні погляди, М.М.Дарманський.

DOI: <http://doi.org/10.31891/pcs.2022.3-4.10>**1. ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ**

Педагогічна наука сьогодні, коли світова спільнота шукає шляхи розв'язання складних глобальних проблем і формування системи нових цінностей, має перейти на новий рівень смислових координат. Сучасний стан освіти і культури, соціально-економічних перетворень, морально-психологічних деформацій, характерних для нинішнього суспільства, актуалізують використання християнських цінностей у формуванні особистості. Кардинальні зміни економічного й духовного життя українського суспільства зумовлюють необхідність обґрунтування нових парадигмальних підходів до розвитку освіти, спрямованих на утвердження національних ідей та християнських цінностей, як знань про Бога як першопричину Всесвіту, про походження життя на Землі, про створення людини, про необхідність духовного відродження через віру в Ісуса Христа [4, с. 5].

Парадигму розглядаємо як модель певної освітньої системи. Педагогічну парадигму трактуємо як сукупність теоретичних і методологічних підходів, що визначають

систему освіти, втілювану в науці і практиці на конкретному історичному етапі. Вивчення й актуалізація досвіду попередніх поколінь, дозволяє здійснити порівняльний аналіз минулого й сучасного, прогнозувати можливості й варіанти новітніх освітніх систем, науково передбачати майбутнє, забезпечити поєднання теоретичних пошуків з ретроспективним аналізом розвитку педагогічної думки у різних аспектах. Нині це стало велінням нашого часу.

2. АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

У вітчизняній науці привертають увагу дослідження з проблеми ролі цінностей таких науковців, як І. Беха, А. Богуш, М. Боришевського, Г. Васяновича, Н. Лисенко, Л. Хорунжої та ін. Г. Ващенко, М. Євтух, О. Вишневецький, І. Сіданич, С. Фарина, В. Яніва узагальнили поняття цінності та визначили окремі групи цінностей.

3. ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою статті є розкриття сутності педагогічної парадигми М. М. Дарманського через призму формування християнських цінностей у особистості педагога.

4. ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ З ПОВНИМ ОБҐРУНТУВАННЯМ ОТРИМАНИХ НАУКОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

У процесі пошуку нових парадигмальних освітніх шляхів формування християнських цінностей у педагогів невичерпним джерелом є трансформування досвіду діяльності видатних педагогів у систему освіти загалом і у процес професійного становлення особистості педагога, зокрема. Осмислення прогресивних ідей минулого з погляду сьогодення є необхідною передумовою розуміння науковцями нових проблем, що постали перед теоретиками і практиками у зв'язку зі створенням національної системи освіти, повернення до акцентуації і сповідування християнського надбання на протязі віків.

На основі аналізу державних нормативних документів України акцентуємо, що питання необхідності формування духовності у молодого покоління і у самих педагогів ми бачимо у законі України «Про освіту», Національній програмі «Діти України», Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді. На виконання цих документів велику роль цій проблемі у своїй професійній і науковій діяльності приділяв Микола Миколайович Дарманський, український педагог, управлінець, громадський діяч і просто Християнин з великої букви. Як доводить нам вивчення його науково-практичної спадщини, досвід М. М. Дарманського відіграв важливу роль у процесі формування християнських цінностей педагогів, оскільки увійшов він в історію освіти Поділля і України як талановитий організатор освіти, педагог-управлінець, науковець, високоморальна і духовна особистість. Обравши професію педагога, він все своє життя присвятив проблемам розвитку освіти, вихованню і навчанню підростаючого покоління. Під поняттям «підростаюче покоління» ми розуміємо не лише учнів та студентів, але й самих педагогів, які перебувають під постійною увагою громадськості своєю поведінкою, переконаннями, поглядами, особливо у нинішній час, коли вирішується доля України у звитяжній боротьбі за незалежність і самостійність, за сповідування українських канонів життя.

Вже тоді, у кінці ХХ століття, він акцентував увагу на тому, що сьогодення незалежної України позначено духовною кризою суспільства, про що засвідчують: втрата значною частиною громадських духовних орієнтирів, відсутність потреби у пізнанні та розвитку, у самовдосконаленні; ціннісні орієнтації молодшого покоління катастрофічно знижуються, переходячи від загально гуманістичних до суто меркантильних, прагматичних; не звертається увага на такі моральні чесноти, як доброта, любов, правдолюбство; жорстокість, насильство, брутальність дедалі більше нагадують про себе. Звідси і висновок у його думках і словах про необхідність формування моральних чеснот крізь призму християнських цінностей в учителів, які є носіями людяності, порядності, толерантності, віри у Бога, національної культури. Для України немає іншого шляху виходу з духовно-моральної кризи, вважав науковець, крім відродження самобутньої української цивілізації на традиційних православних цінностях вітчизняної культури. Звідси констатуємо неоціненну роль педагогів у цих процесах, оскільки головним орієнтиром у вихованні молодого покоління. ми переконані, мають бути, вироблені людством протягом усієї історії існування, народні уявлення про те, до чого ми прагнемо у вихованні: служіння Богові і Україні; гармонії душі, тіла, розуму і відданості. Адже саме це, на переконання М.М.Дарманського, є найвищим втіленням Добра, Любові, Честі, Справедливості, Милосердя, Толерантності.

Цінність, як поняття, ми розуміємо, як найважливіше, найсуттєвіше, найголовніше, найдорожче відносно предметного довкілля і у системі відносин «людина – людина». Цінності – це утворення, в основі яких лежать почуття людей, спрямовані на ідеал, ідеальне, те, до чого людина прагне [1]. Система цінностей включає ідеали, норми, засоби, цілі для створення ціннісних орієнтацій в процесі життя, котрі в подальшому є імпульсом дій, регулятором відносин. Як доводить аналіз результатів наукової спадщини вченого, М.М.Дарманський акцентував, що українські ідеали втілюють найвищі моральні і християнські цінності крізь призму доброти, лагідності, відданості, лицарської мужності, прагнення до свободи і волі у кожного

українця. Ці думки підтверджені нині відважною боротьбою і вірою у Перемогу українського народу, славних воїнів Збройних Сил України з рашистськими загарбниками у XXI столітті.

Проаналізувавши науковий доробок М. Шлемкевича у кінці XX століття, М.М.Дарманський взяв до уваги з його висновки, що саме віра освітлює найбільш вражаючі приклади героїзму людей і релігійна душа шукає «всюди присутності Бога» [6, с. 99]. І тому нині кожен український воїн йде у бій з вірою у Бога, у Молитву. Життя нас переконує у тому, що для вибору ідеалів потрібна значна внутрішня робота над собою, щоб вибрати шляхи вдосконалення духовної сфери. Це може бути долання перешкод, прощення, спокій, випробування себе у вірі, слідування основним Заповідям тощо.

Вчений і практик М.М.Дарманський був переконаний у тому, що педагог має створювати виховну систему молодого покоління на тлі християнської філософії, зміст якої подає людству надійні орієнтири виховання і є незаперечними, вічними, бо звернені вони до всіх епох і народів через ідеал, зображеного в особі Бога. Саме тому формування духовності людини має починатися з формування основ християнського світогляду, який ґрунтується на істині про Бога, – як зазначають більшість науковців, котрі досліджують проблему.

Для педагога відносини з іншою людиною, на думку М. М. Дарманського, мають виступати способом життя, а не набором професійних прийомів. Акцент у педагогічній взаємодії ним переноситься на внутрішнє самотворення людини, на самооцінку особистості у контексті реалізації християнських заповідей, здатності контактувати з духовним світом і перетворюватися під впливом певних духовних контентів. Тим самим буде формуватися повага до свободи совісті, релігійних та світоглядних переконань власних та інших, здатності до співжиття в полікультурному українському суспільстві.

Аналіз наукових публікацій дає можливість трактувати, що він розумів християнські цінності як орієнтир на спасіння душі людини через розуміння самовизначального заперечення зла і практичну конкретизацію гуманних чеснот

людини, отриманих на сприйнятті зразків Божественного ідеалу. Християнські цінності ним розумілися як вищі життєві цінності, котрі беруть початок у Книзі Життя – Біблії: покора, щедрість, упорливість, доброзичливість, поміркованість, лагідність, працьовитість. Усвідомлення педагогом того, що християнські цінності є основою культури народу і моральності, джерелом всіх досягнень українського народу впродовж тисячолітньої історії, сприятиме вихованню цих чеснот у підростаючого покоління поступово і добровільно. А це означає, що формування християнських цінностей здійснюватиметься так, щоб зберігався Богом даний людині дар – свобода волевиявлення особистості. Для цього необхідно, зауважує М. М. Дарманський, усвідомлення педагогами важливості нового підходу до освіти, а також врахування особистої позиції батьків, традицій того чи іншого регіону. Ці думки науковця досить актуальні в освітянському просторі сьогодні, коли український народ виборює незалежність і самостійність.

Аналіз наукових і практичних пошуків М.М.Дарманського, дав нам можливість дійти висновку, що його парадигмальні ідеї акцентують увагу на тому, що педагог, як духовний наставник, може зростити високодуховну особистість лише тоді, коли сам зрозуміє власну професійну місію і буде нести у собі духовний потенціал Людини, Професіонала і Громадянина. Педагогічна діяльність сучасного вчителя, викладача і загалом педагога може досягти вагомих результатів на засадах християнських цінностей життя, котрі формують благодатну особистість, здатну до альтруїзму, рефлексії, толерантності тощо.

Аналізуючи науково-педагогічну спадщину і практичну діяльність на різних освітянських посадах М. М. Дарманського, погоджуємося з його контентами, що важливим принципом побудови освітньо-виховного процесу є принцип духовності та інтелектуальності. Саме ці принципи лежать в основі його педагогічної парадигми, оскільки розуміємо під цим поняттям основоположні ідеї. принципи, які теоретично аргументовані і практично підтверджені. Окрім того, як переконує вивчення його наукових доробків, він вважав виховання і навчання головними факторами розвитку

особистості, а педагогу при цьому він віддавав провідну роль крізь призму забезпечення дієвості християнських чеснот у поведінці дітей через власну поведінку. М.М.Дарманський поділяв думку Г.Г.Ващенка, що у кожного педагога має бути присутній аристократизм духовний – це свідомість гідності самої людини, незалежно від її становища чи матеріального стану [2, с. 54].

Звідси і висновок, що педагоги мають конкретизувати сутність християнських цінностей, ідеалів, зразків у розкритті значень християнських орієнтирів, інтерпретувати ідеал людини і переводити його у площину стратегії мети навчально-виховної теоретичної і практичної діяльності [3].

Сутність його парадигмальних ідей полягає у тому, що підготовка фахівців для освіти базується на запровадженні ступеневої моделі підготовки на тлі інтеграції високого рівня фундаментальної, спеціальної та психолого-педагогічної підготовки. Основними принципами професійно-педагогічної підготовки педагогів і її удосконалення М.М. Дарманський вважав: єдність філософії та освіти; полікультурність; єдність навчання, виховання й розвитку особистості; дисперсність; науковість; безперервність; наступність; діалогічність духовної культури педагога [3]. Важливим вважав науковець, щоб діяльність була спрямована на формування національної освітянської еліти, здатної приймати рішення у будь-яких ситуаціях, бути вірним християнським принципам, які подані у Біблії, бо, як сказав у свій час Г.Сковорода «Біблія є найдосконаліший і наймудріший орган...Вона є аптека, набута Божою премудрістю для лікування душевного світу, невиліковного жодними земними ліками» [2, с. 14].

Спрямованість поглядів М. М. Дарманського обумовлює християнські та гуманістичні цілепокладання його думки, які проявляються у сучасних вимогах до професійно-педагогічної культури педагога, формуючим світоглядним принципом якої, на його думку, має бути толерантне ставлення до особистості вихованця, надання вільного вибору морально-духовних цінностей. Його погляди орієнтують при цьому педагогів на особистісно орієнтований, системний підхід до навчання і виховання, на удосконалення

засобів християнських орієнтирів, в основі яких є моральне сприйняття символів Віри, Надії, Любові на рівні думки, слова, вчинку кожного педагога. Педагоги мають усвідомити величну цінність духовного слова Біблії в процесі задоволення допитливості дітей, яка виражається запитаннями про походження життя на Землі, про потойбічне життя, про життя на небесах, про Сонце, Місяць тощо [5]. І тому у спілкуванні з батьками, зазначає М. М. Дарманський, вони мають пропагувати Дитячу Біблію з її яскравими та доступними ілюстраціями біблейських текстів, яка має стати настільною сімейною книгою. Саме Біблія сприятиме засвоєнню дітьми уявлень про духовний ідеал людини, збагаченню знань про норми моралі, формуватиме негативне ставлення до негідних вчинків.

Найважливішим для педагога відповідно християнських цінностей є турбота про ближнього, яка розуміється М. М. Дарманським, як взаєморозуміння, створення ситуацій життєвого успіху, визначенні життєвих орієнтирів і цінностей. Головне завдання педагога, на його думку, показати дітям можливі варіанти руху до вершин духовності. Допоможе педагогам у навчанні та вихованні дітей віра у Бога, як у джерело духовної сили, що приведе до оздоровлення нації і стане запорукою становлення нашої державності. Виходячи з вищесказаного, можемо аргументувати, що педагог має бути провідником національної ідеї та національного світосприйняття; перетворювачем знань у переконання, стійкі національні почуття і моральні вчинки; ключовою фігурою формування духовності, ціннісних орієнтацій тощо.

Високою цінністю для педагога, на думку М.М.Дарманського, є визнання людини з її основоположними християнськими цінностями – поміркованість, розсудливість, стійкість і вірність ідеалам, милосердя, віра, надія, повага; дотримання «Десяти Заповідей Божих», двох Заповідей любові; сприйняття Нагірної проповіді Ісуса Христа, «золотого правила християнської етики», морального вчення книг Старого і Нового Завіту, кожному особистість як унікальну і творіння Боже.

5. ВИСНОВКИ І ДАНОГО ДΟΣЛІДЖЕННЯ ПЕРСПЕКТИВИ

ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМКУ

Таким чином М. М. Дарманський вважав, що в означеному контексті педагог ХХІ ст. – це особистість, для якої християнські цінності стають сутнісною рисою способу життя і професійної діяльності, внутрішньою

позицією. Саме тоді педагог буде наставляти, навчати духовності, яка зміцнює свідомість, вселяти віру в цінності і формувати християнські моральні цінності, на котрих ґрунтується європейська цивілізація, а саме: добро, милосердя, відповідальність, добродійність, співчуття, турботливість.

Література

1. Богуш А. Біблія як засіб сенсифікації духовного розвитку дитини. *Педагогічні нотатки та роздуми*. Запоріжжя ТОВ «ЛІПС. ЛТД», 2001. С. 98–105.
2. Видатні українські педагоги: інформ. зб. / автор-упорядник Л.В.Калуська]. Тернопіль: Мандрівець, 2008. 224 с.
3. Дарманський М. М. Соціально-педагогічні основи управління освітою в регіоні: [моногр]. Хмельницький: Поділля, 1997. 384 с.
4. Духовно-моральне виховання дітей дошкільного віку на християнських цінностях: навч. програма та кал.-темат. план] / [А.М.Богуш, І.Л.Сіданич, В.Є.Сучок та ін.]. Київ: ВБФ «східноєвропейська гуманітарна місія», 2016. 214 с.
5. Пісоцька Л. С. Умови формування духовності у дітей. *Психологія і педагогіка в контексті гуманізації освіти*: зб. наук. праць. Хмельницький: Подільський культурно-просвітительський Центр ім. М. К. Реріха; ХНУ; Гуманітарний інститут ХНУ, 2007. С. 52–53.
6. Шлемкевич М. Загублена українська людина. Київ: МП Фенікс, 1992, 168 с.

References

1. Bohush A. Bibliia yak zasib sensybilizatsii dukhovnoho rozvytku dytyny. *Pedahohichni notatky ta rozdumy*. Zaporizhzhia TOV «LIPS. LTD», 2001. S. 98–105.
2. Vydadni ukraïnski pedahohy: inform. zb. / avtor-uporiadnyk L.V.Kaluska]. Ternopil: Mandrivets, 2008. 224 s.
3. Darmanskyi M. M. Sotsialno-pedahohichni osnovy upravlinnia osvitoiu v rehioni: [monohr]. Khmelnytskyi: Podillia, 1997. 384 s.
4. Dukhovno-moralne vykhovannia ditei doskilnoho viku na khrystyianskykh tsinnostiakh: navch. prohrama ta kal.-temat. plan] / [A.M.Bohush, I.L.Sidanych, V.Ie.Suchok ta in.]. Kyiv: VBF «skhidnoievropeiska humanitarna misiia», 2016. 214 s.
5. Pisotska L. S. Umovy formuvannia dukhovnosti u ditei. *Psykhohihiia i pedahohika v konteksti humanizatsii osvity*: zb. nauk. prats. Khmelnytskyi: Podilskyi kulturno-prosvitytelskyi Tsentr im. M. K. Rerikha; KhNU; Humanitarnyi instytut KhNU, 2007. S. 52–53.
6. Shlemkevych M. Zahublena ukraïnska liudyna. Kyiv: MP Feniks, 1992, 168 s.

Abstract PISOTSKA Leonida

PEDAGOGICAL PARADIGM OF M. DARMANSKYI ON THE CHRISTIAN VALUES OF THE TEACHER'S PERSONALITY

The article explores the pedagogical paradigm formulated by M. M. Darmanskyi in the context of shaping Christian values in educators and their impact on personal development through the transformation of pedagogical and managerial experience. The pedagogical paradigm is interpreted as a set of theoretical and methodological approaches that define the education system embodied in science and practice.

Based on the study of scientific works and practical activities of M. M. Darmanskyi, it can be concluded that an educator can become a spiritually elevated individual if they understand their professional mission and possess spiritual potential. The article emphasizes the importance of Christian values in pedagogical practice, which contribute to the formation of individuals with altruistic qualities, reflection, tolerance, and so on. The analysis of M. M. Darmanskyi's scientific and practical research confirms that upbringing and education are the main factors in personal development, and educators should play a leading role in shaping Christian values through their own behavior. The article highlights the need for the concretization of Christian values in the educational process and the role of the educator in this process. It is noted that the preparation of educators should be based on the integration of fundamental, specialized, and psycho-pedagogical training, and the principles of such training should include the unity of philosophy and education, as well as multiculturalism.

Keywords: *paradigm, pedagogical paradigm, Christian values, pedagogical views, M. M. Darmanskyi.*

Стаття надійшла до редакції 20.11.2022 р.

Бібліографічний опис статті:

Пісоцька Л. Педагогічна парадигма М. Дарманського про християнські цінності особистості педагога. *Physical Culture and Sport: Scientific Perspective*. 2022. № 3-4. С. 73-78.

Pisotska L. (2023) pedagogical paradigm of M. Darmanskyi on the christian values of the teacher's personality. *Physical Culture and Sport: Scientific Perspective*, № 3-4, pp. 73-78.